

УДК 338.518

Стоянова-Коваль Світлана Савівна,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри обліку і оподаткування
Одеського державного аграрного університету
ORCID ID: 0000-0002-1945-0509
stoyanovakoval@gmail.com

Білоус Генадій Петрович
Науковий співробітник
Національного університету "Одеська морська академія"
genadii1968@ukr.net

ІНСТИТУЦІЙНЕ РЕГУЛЮВАННІ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ

Анотація

Стаття присвячена дослідженню інституційного регулювання інвестиційних процесів аграрної сфери, яка є передумовою визначення основних пріоритетів та напрямів державної політики. Розглядається організаційно-економічний механізм реалізації ефективної державної політики інституціонального регулювання інвестиційних процесів у аграрну сферу, функціонування якого передбачає досягнення визначених у стратегії розвитку інституціонального регулювання інвестиційних процесів аграрної царини стратегічних імперативів та тактичних заходів щодо їх реалізації на основі застосування відповідного інструментарію. Зазначено, що сутність регулювання економічних систем полягає у формуванні умов, правил і пріоритетів діяльності економічних суб'єктів, що забезпечують досягнення суспільних цілей. Обґрунтовано стратегічні рекомендації у напрямку розвитку інституціонального регулювання інвестиційних процесів у аграрній сфері, які будуть сприяти подальшому динамічному розвитку національної економіки відповідно до сучасних ринкових принципів

***Ключові слова:** інвестиційні процеси, регулювання, держава, інституційне регулювання, інвестиційна політика..*

UDC 338.518

Stoyanova-Koval Svitlana S.
Doctor of Economics, Professor,
Professor of Accounting and Taxation
Odessa State Agrarian University
ORCID 0000-0002-1945-0509
Email: stoyanovakoval@gmail.com

Bilous Genadiy P.
Scientist
National University "Odessa Marine Academy"
Email: genadii1968@ukr.net

INSTITUTIONAL REGULATION OF INVESTMENT PROCESSES

Abstract

The article is devoted to the study of the institutional regulation of investment processes in the agricultural sector, which is a prerequisite for determining the main priorities and directions of state policy. The organizational and economic mechanism of implementation of effective state policy of institutional regulation of investment processes in the agrarian sphere is considered. Strategic recommendations for the development of institutional regulation of investment processes in the agricultural sector, which will contribute to the further dynamic development of the national economy in accordance with modern market principles

The essence of regulation of economic systems, which consists in the formation of conditions, rules and priorities of economic entities that ensure the achievement of social goals.

In the long run, investment policy should ensure simple and expanded reproduction in a socially oriented market economy. The most important promising areas of this policy are the implementation of a system-innovative strategy of economic development based on the introduction and use of high-efficiency machines, equipment and advanced technologies that can constantly increase socio-economic efficiency and increase profits.

The features of the state investment policy are revealed, which should be the focus on the available internal resources of savings in the country and the emphasis, first of all, on the national capital. World experience shows that only close coordination of state policy with programs of large financial and industrial structures that have proven their viability, gives a real chance to overcome the crisis, recovery and further dynamic economic development. The institutional environment is a set of economic, political, social, legal rules that form the basis for production, exchange and distribution in the economy, and the main role in shaping the formal rules that form its basis, the state plays. Institutional investment environment is a set of rules that define the boundaries of economic interaction between the main actors in the investment process.

Key words: *investment processes, regulation, state, institutional regulation, investment policy.*

Постановка проблеми. Ключовими факторами економічного росту в національній економіці кожної країни виступають виробництво, інвестиції, інновації. В індустріально розвинених країнах питанням активізації й оптимізації інвестиційної діяльності з метою перспективного розвитку реального сектору економіки на державному рівні приділяється значна увага, тому що факт зниження інвестиційної активності нижче граничних значень трактується як загроза національній й економічній безпеці. В сучасних економічних умовах інвестування є одним з основних елементів ефективної діяльності більшості підприємств країни [1].

Наразі, найважливішою проблемою є активізація інвестиційної діяльності. Системою певних заходів у сфері бюджетної, грошово-кредитної, амортизаційної й фіскальної політики держава зобов'язана підтримати нормальне функціонування ринкового механізму в інвестиційній сфері, перебороти наслідки інвестиційного спаду, забезпечити умови підвищення інвестиційної активності. У цих цілях вона стимулює сукупний попит, регулює банківський відсоток, податкові ставки й т.д.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Деякі аспекти теоретико-методологічного обґрунтування інституційних механізмів регулювання інвестиційної діяльності в тому числі і аграрної сфери, досліджували в своїх

роботах С. Дем'яненко, Д. Крисанов, Я. Крупка, А. Ільїна, Б. Санто, Б.Твіс. Регулююча функція держави є динамічною, що гнучко змінюється залежно від рівня і якості розвитку ринкових відносин, регіональних традицій. Однак, дотепер предметом наукових дискусій залишаються форми й методи державного регулювання ринкової економіки, у теорії й на практиці опрацьовуються нові напрямки й інструменти державної політики.

Метою дослідження є аналіз особливостей функціонування інституційних механізмів регулювання інвестиційних процесів аграрної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на низку переваг, ринкова економіка, все ж таки нездатна автоматично регулювати підприємницьку, інвестиційну діяльність, а також деякі соціально-економічні процеси в інтересах усього суспільства. Вона не забезпечує соціально справедливий розподіл доходу, не гарантує право на працю, не націлює на охорону навколишнього середовища й не підтримує незахищені верстви суспільства. Ці завдання повинне вирішувати держава.

На початку минулого століття в управлінні економічними процесами поряд з нормативним методом почав широко застосовуватися - інституціональний підхід, що сьогодні займає пріоритетні позиції. Інституціональний підхід орієнтує на вивчення інститутів, за допомогою яких здійснюється діяльність у соціально-економічній системі. Інституційне регулювання – це цілеспрямований розвиток різних суспільних, економічних, державних, соціальних та ін. інститутів (системи ціннісних настанов, зразків і норм поведінки, організацій та ін.) по впорядкуванню, формалізації й стандартизації суспільних зв'язків, взаємодії особистостей, відносин між групами й співтовариствами. Інституціональний метод допомагає виявити інститути, за допомогою яких здійснюється управлінська діяльність, здатна перебороти фрагментарність знання про управлінський дискурс.

Відповідно до інституційної концепції, під правилами, ми розуміємо визнані на загальному рівні та забезпечені відповідними механізмами захисту правила, якими зумовлюються, забороняються або дозволяються певні види дій більш ніж одного індивідуума. Знижуючи рівень невизначеності, правила забезпечують відносний рівень підвищення поінформованості ринкових агентів стосовно трансформації зовнішнього середовища, яка пов'язана з людською поведінкою.

Як справедливо зазначає С.І. Дем'яненко: «У тому рівні, відповідно до якого раціональний характер поведінки людини залежить від рівня її поінформованості та здатності використати цю інформацію для прийняття рішення, правила набувають форми умови раціональної поведінки людини» [2].

В наслідок повторення ситуації багато раз загально визнаними умовами і правилами набувається самопідтримуючий і самодостатній характер. Таким чином, на нашу думку, виникають інститути, що усувають проблему координації.

Інститути мають відбиття у правилах формального характеру, затверджуючи форму документів (конституцій, законів), які людина створила

свідомо. При цьому, вони можуть являти собою продукт людської свідомості, що має прояв у кодексах поведінки та загальноприйнятих умовностях, тобто у правилах неформального характеру, які пронизують всі сфери суспільного життя, мають свій прояв у звичках, звичаях, традиціях або інших формах.

На наш погляд, у вітчизняній практиці, ефективними інститутами є, насамперед, фундаментальні інститути, які розпочали формуватися у період кардинальних змін у економічній системі. Насамперед, це стосується основних інститутів реалізації права приватної власності, незалежної системи судочинства, конкурентної боротьби та недержавної фінансової системи, які сприяли відходу вітчизняної економіки від соціалістичного спрямування розвитку. При цьому варто зважати на той факт, що трансформація інститутів має поступовий характер, тому на початковому етапі формування може спостерігатися їх слабкий рівень розвиненості, і як наслідок неефективний рівень. Ми вважаємо, що серйозні наслідки для вітчизняної економічної системи має нерозвиненість системи банківського обслуговування, яка не здатна забезпечити ефективний рівень акумуляції заощаджень населення, що становить найважливіше джерело інвестиційного забезпечення.

Держава відіграє важливу роль в економіці, створюючи нормативно-правову базу її ефективного функціонування, регулюючи ринкове середовище із застосуванням особливих, підвладних тільки їй засобів впливу, заповнюючи, тим самим, недоліки, об'єктивно властиві ринку. Крім того, посилення міжнародної економічної інтеграції на основі поділу праці призводить до формування нових соціально-економічних і політичних проблем, пов'язаних з національною безпекою, міграцією населення й робочої сили, екологією тощо.

Сільськогосподарська продукція є життєво важливим суспільним благом й, відповідно, виробництво цього суспільного блага повинне здійснюватися при особистій участі держави. Для інтенсивного розвитку економіки аграрної сфери необхідне ефективне втручання держави, реалізація нею функцій регулювання.

Сутність регулювання економічних систем полягає у формуванні умов, правил і пріоритетів діяльності економічних суб'єктів, що забезпечують досягнення суспільних цілей.

Головною метою державного регулювання інвестиційної діяльності, у тому числі в харчовій промисловості, є створення сприятливих правових й економічних умов для здійснення інвестиційної діяльності й підвищення ефективності інвестиційних проектів.

Через регулювання інвестицій держава впливає на темпи й пропорції суспільного виробництва, використовуючи при цьому фінансовий і кредитно-грошовий механізми. Наприклад, з метою стимулювання приватних інвестицій, здійснюваних за рахунок кредитів, держава покриває частину позикового відсотка за рахунок власних коштів [3].

Важливою проблемою активізації інвестиційного процесу, забезпечення стабільних темпів економічного росту є ефективна взаємодія ринкового й державного механізмів регулювання інвестиційної діяльності. Їх оптимальне співвідношення обумовлюється специфікою економічних відносин, що

складаються на конкретному етапі розвитку суспільства. Конкретні зміни в системі економічних відносин неминуче спричиняють і перетворення механізмів регулювання інвестиційного процесу. Досягнення оптимального поєднання окремих напрямків державного й ринкового механізмів регулювання інвестицій багато в чому визначає результативність проведених реформ.

Реальна економічна практика показала, що зайве державне втручання в інвестиційний процес, так само як і нічим невиправдане самоусунення держави від регулювання ринку інвестицій ведуть до стагнації інвестиційної діяльності. Тому необхідне поєднання різних методів державного й ринкового регулювання, що відповідало б національним традиціям економічної діяльності й забезпечувало б безперервний приплив інвестицій у реальне виробництво з метою досягнення економічного росту.

У сучасних детермінованих економічних системах у механізмі регулювання інвестиційного процесу основна роль належить саме ринковим формам активізації інвестиційної діяльності. Це зумовлюється тим, що ринковий механізм характеризується високою організованістю й інституціональною розвиненістю інвестиційної сфери. Погодженість інтересів всіх учасників інвестиційного процесу забезпечує необхідну цілеспрямованість і результативність процесу руху інвестиційних ресурсів. Переваги, що впливають із участі у фінансово-промислових групах (єдина інвестиційна програма, концентрація ресурсів на пріоритетних напрямках, збалансованість між потребами в інвестиціях і можливостями росту інвестиційного забезпечення) визначають прискорення інвестиційного процесу.

Свої регулюючі функції держава виконує, застосовуючи систему методів й інструментів впливу на обсяг і структуру інвестицій, які змінюються залежно від економічних завдань, фінансових можливостей держави, накопиченого досвіду регулювання.

Регулювання держави інвестиційної сфери не може не привести до деякого обмеження свободи господарюючих суб'єктів. Але не слід забувати, що обмеження свободи завжди викликано необхідністю. Держава змушена впливати на ринковий інвестиційний процес, оскільки вона наділена власними економічними функціями, які їй доводиться реалізовувати на тому ж економічному просторі, де діють й інвестори. Так центральним питанням є розробка науково-обґрунтованої інвестиційної політики із чітким визначенням цілей, пріоритетів й етапів. Держава ініціює розробку такої стратегії й відповідає за її спрямованість і конкретну реалізацію. Своєю участю в інвестиційному процесі вона ставить метою створення такої системи умов і форм, що орієнтує на вибір найбільш ефективних варіантів використання наявних інвестиційних ресурсів, на встановлення правил і норм функціонування ринку капіталів.

Важливо при цьому враховувати, що державна участь в інвестиційній діяльності спричиняє певні витрати держави й органів різного рівня управління. Тому вона повинна бути ретельно узгоджена з очікуваними результатами й періодично піддаватися перегляду для підтвердження її доцільності й масштабів.

Державна інвестиційна політика являє собою систему заходів, спрямованих на створення умов для здійснення інвестиційного процесу, забезпечення доступу підприємств до інвестиційних ресурсів й їх ефективного використання. Вона передбачає сприяння капіталоутворенню, збільшенню доходів від вкладених інвестицій і зниженню ризиків від інвестиційної діяльності, має підпорядкованість інвестиційного процесу реалізації загальноекономічної мети – підвищенню життєвого рівня населення [4].

Інвестиційна політика держави повинна передбачати спрямування фінансових коштів на цілі відтворення відповідно до інтересів держави в даних соціально-економічних умовах. За інтересами держави стоять концентровані інтереси всього суспільства. Держава виступає від його імені, будучи наділена політичною владою й має здатність реалізувати свою волю в правових актах, пріоритетному фінансуванні й інших засобах регулювання інвестиційного процесу. Держава повинна бути суб'єктом першого рівня управління, тоді як інвестиційним фондам, банкам, корпораціям, концернам, акціонерним товариствам й іншим учасникам інвестиційного процесу слід відігравати роль суб'єктів другого рівня, що втім цю роль не принижує. «Вторинність» тут стосується лише генеральної спрямованості дій, а не їх масштабу, характеру ефективності. Подібний розподіл ролей треба до того ж, забезпечити не стільки прямими владними акціями держави, скільки дієвістю встановлених нею правил економічної поведінки [5,6].

Зусилля інвестиційної політики держави в середньостроковій перспективі повинні бути націлені на послідовне зниження системних і специфічних ризиків інвестування в Україні, на забезпечення стабільного й сприятливого законодавчого режиму інвестиційної діяльності, створення дієвих законодавчих і практичних механізмів ефективного захисту прав інвесторів при реалізації інвестиційних проектів. Пріоритетним завданням тут також є зміна негативного іміджу України на світових ринках капіталу й формування позитивного образу української економіки, як про місце зі стандартними й безпечними умовами ведення бізнесу, зрозумілими підприємцям у будь-якій країні світу [2].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Інвестиційна політика в перспективі повинна забезпечити просте й розширене відтворення в умовах соціально-орієнтованої ринкової економіки. Найважливіші перспективні напрямки цієї політики – реалізація системно-інноваційної стратегії економічного розвитку на основі впровадження й використання високоефективних машин, устаткування й прогресивних технологій, що дозволяють постійно підвищувати соціально-економічну ефективність і збільшувати норму прибутку.

Сьогодні відмінною рисою державної інвестиційної політики повинна стати орієнтація на наявні внутрішні ресурси нагромаджень у країні й акцент, насамперед на національний капітал. Світовий досвід показує, що тільки тісна координація політики держави із програмами великих фінансових і промислових структур, що довели свою життєздатність, дає реальний шанс на вихід із кризи, відновлення й наступний динамічний розвиток економіки.

Інституційне середовище являє собою сукупність економічних, політичних, соціальних, юридичних правил, що утворюють базис для виробництва, обміну і розподілу в економіці, а головну роль у формуванні правил формального характеру, що становлять її основу, відіграє держава. Інституційне інвестиційне середовище являє собою множину правил, які визначають межі здійснення економічної взаємодії між основними суб'єктами процесів інвестування. Держава є творцем певного кола таких правил, безпосередньо інститутів формального типу, які є закріпленими на законодавчому рівні нормами та правилами, які регламентують протікання процесів інвестування. Інший елемент інституційного інвестиційного середовища становлять правила неформального характеру (або інститути неформального типу), тобто традиції, стереотипи поведінки, які сформувалися під впливом особливостей економічної системи держави і галузі.

Список використаних джерел:

1. Гальчинський А. Україна: реалії та інноваційний розвиток . Гальчинський А., Геєць В., Семиноженко В. К.: ОП НДУБВ, 1997. 66 с.
2. Демьяненко С. Свидерская И К вопросу о стратегии развития аграрной политики Украины *Экономика Украины*. 2004. №8. С. 72-79.
3. Державне управління: теорія і практика . За заг. Ред. д-ра юрид. наук, проф. В.Б. Авер'янова. К.: Юрінком Інтер, 1998. 432 с.
4. Карамушко Н.А. Фактори впливу на науково-технічний й інноваційний розвиток підприємств АПК *Часопис економічних реформ*. Луганськ, 2013. № 1. С. 18-23
5. Стоянова-Коваль С.С. Регулювання інвестиційних процесів у харчовій промисловості: інституційний вимір: Монографія. Херсон: Айлант, 2016. 324 с.
6. Стоянова-Коваль С.С. Інвестиційні потоки як фактор нарощення інвестиційного потенціалу, Т.С.Шабатура, Вє.А.Непочатенко. *Економіка: реалії часу*. Науковий журнал. 2013. № 3 (8). С. 160-165.
<http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n3.html>

References:

1. Galchinsky A. Ukraine: realities and innovative development. Galchynsky A., Geets V., Seminozhenko VK: OP NDUBV, 1997. 66 p.
2. Demyanenko S. Sviderskaya I To the question of the strategy of development of the agrarian policy of Ukraine (2004) *Economy of Ukraine*. 2004. №8. pp. 72-79
3. State management: theory and practice. For prof. V.B. Aver'yanov. K. : Yurinkom Inter, 1998.432 p.
4. Karamushko N.A. Factor injected into the scientific and technical development of agricultural enterprises (2013) *Journal of economic reforms*. Luhansk, 2013. № 1. p.18-23

5. Stoyanova-Koval S.S. Regulation of investment processes in the agricultural industry: Institutional business: Monograph. Kherson: Aylant, 2016.324 p.
6. Stoyanova-Koval S.S. Investment flows as a factor of increasing investment potential, T.S. Shabatura, V.A. Nepochatenko. *Economy: real time. Science journal.* (2013). №. 3 (8). p.160-165, available at: <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n3.html>